

alimara

Revista de Treball Social

Època 5 / número 51 / Desembre 2008

Consell de
Mallorca

Núm 51

Època 5. Desembre 2008

Edita: Institut d'Afers Socials
Consell de Mallorca

Coordinació i redacció:
Servei de planificació i documentació.
General Riera, 67
07010 Palma

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió
dels seus autors.

Apunts per al tractament educativoterapèutic de nins i nines amb trastorns d'afecció des d'un context residencial

Antònia Cerdà Martorell,

pedagoga.

Secció Juridicotècnica del Servei de Protecció de Menors

IMAS

acerda@conselldemallorca.net

RESUM

En aquest article es pretén fer una aproximació al que serien les línies bàsiques per a un programa de tractament per a nins i nines que presenten dificultats en els comportaments socials i emocionals a causa de les seves experiències en situacions greus d'abandó, negligència, maltractament i/o abús. El programa de tractament que es proposa s'ha de desenvolupar des d'un context residencial amb intervenció educativoterapèutica i té com a objectiu minvar les dificultats i respondre a les necessitats especials, a l'hora que es desenvolupen competències.

Avui dia hi ha suficients estudis psicològics i psiquiàtrics que sostenen la teoria que aquells infants que han patit abandó, greus negligències, maltractaments i/o abusos en la seva criança, especialment en els primers anys de vida, desenvolupen un tipus d'afecció que determinarà la seva forma de relacionar-se i de controlar les seves emocions.

Estam parlant d'infants que utilitzen estratègies com la desactivació o la hiperactivació emocional per relacionar-se amb els altres. En paraules de Rygaard, nins i nines amb "una habilitat molt reduïda per respondre emocionalment i socialment d'una manera adequada" (Rygaard, 2008).

El fet d'haver-se criat en un ambient hostil i mancat on la resposta a les seves necessitats no s'ha donat, s'ha donat inadequadament o amb una gran càrrega d'agressivitat; genera en l'infant sentiments d'indefensió i inseguretat a nivells molt profunds que fan que el nin o la nina es mantingui contínuament temorós i angoixat per la seva supervivència. Per tal de calmar aquesta angoixa vital necessita tenir el control de la situació, moltes vegades generant el caos per tal de no estar a mercè dels altres. Totes les energies que s'haurien de dedicar a l'aprenentatge i al creixement estan al servei d'exercir el control de la situació. No és possible explorar, tafanejar, jugar, aprendre, quan l'existència està en joc.

El treball educativoterapèutic amb els infants que manifesten trastorns en l'afecció, té com a finalitat la creació d'un entorn segur, estable, nutritiu, protector, educatiu i terapèutic, que garanteixi la resposta a les seves necessitats de salut, emocionals, relacionals, socials i educatives d'acord amb seu desenvolupament evolutiu. Una plataforma de seguretat i confiança que els permeti explorar, aprendre i créixer.

Els elements que es troben a la base per a la construcció d'una plataforma segura per a l'infant són: pertinença, protecció, permanència i autonomia. Dit en un frase: *Que algú em cuidi fins que em pugui cuidar jo.*

Pertinença

El tret que defineix l'ésser humà és la seva filiació a un grup de pertinença. La filiació és un factor de primera línia en la construcció de la identitat personal i social: *s'és en referència a*. La família, la relació amb els pares, és el nucli de pertinença per excel·lència amb què l'infant s'identifica i és en el que aprèn les pautes socials que possibilitaran la participació en altres grups socials.

Amb els infants que no poden criar-se en el seu nucli familiar, s'han d'arbitrar tots els dispositius legals per tal de poder-los oferir una nova família. Quan això no és possible, se'ls ha d'oferir un nucli de convivència familiaritzant amb uns adults de referència amb qui pugui establir una relació de confiança i identificació.

En aquest sentit, per treballar amb infants amb trastorn d'afecció fora de la seva família, és important:

1. Que l'infant tingui clara la seva filiació familiar, els seus orígens i els motius de la separació.
2. Que tingui un nou grup de convivència familiar o familiaritzant estable amb qui pugui establir una filiació social.
3. Un vincle afectiu que nodreixi el sentiment de pertinença.

Protecció

Protecció entesa en un terme ampli que impliqui

- Protecció jurídica, social i personal que garanteixi la inaccessibilitat de les persones que han infligit el maltractament, l'abús i/o la negligència, garantint que mai més no es torni a repetir.
- Provisió de bon tracte que garanteixi la cobertura de les necessitats de l'infant que facin possible el seu adequat desenvolupament biopsicosocial; necessitats de caràcter físic i biològic, necessitats cognitives, necessitats emocionals, necessitats socials i necessitats educatives.(López, 1994).
- Promoció del benestar de l'infant reconeixent-lo com a subjecte de drets, creant les condicions per a la seva provisió.

Permanència.

Els infants criats en ambients d'abandó, negligents i maltractants, en què res no és permanent ni respon a cap patró, no poden establir esquemes de com, quan o a partir de què se succeeixen les coses; no poden preveure esdeveniments, organitzar-se, preparar-se; viuen en continu estat d'alerta, qualsevol cosa pot ésser amenaçant; res no és segur. Quan no hi ha una permanència de l'objecte no és pot construir una estructura interna que permeti assumir noves experiències; cada canvi és desestabilitzador i, per tant, generador d'angoixa.

El treball educativoterapèutic amb els infants amb trastorns d'afecció ha d'estar enfocat a la construcció d'aquesta estructura interna fonamentada en la permanència de les figures d'afecció i de rutines. Una estructura externa que funcionarà com una pròtesis mentre l'infant va creant la seva organització interna.

Autonomia

El procés d'autonomia serà el mitjà i l'objectiu per a l'adquisició de seguretat. Fer possible que l'infant vagi adquirint nivells més grans d'autonomia per tal que per ell mateix pugui satisfer les seves necessitats.

Estam parlant d'autonomia, d'una banda, pel que fa al quotidià amb aprenentatge d'habilitats i competències per desenvolupar-se de forma autònoma en la vida; d'altra, d'autonomia en el pla afectiu, incorporant noves experiències de bon tracte i nous patrons d'organització, relació, resolució de conflictes... que possibilitaran la maduresa emocional.

PROGRAMA DE TRACTAMENT EDUCATIVOTERAPÈUTIC PER A NINS I NINES AMB TRASTORNS D'AFECCIÓ DES D'UN CONTEXT RESIDENCIAL

Aquest programa té com a finalitat crear un context residencial d'atenció i protecció per a aquells nins i nines que presenten dificultats en els comportaments socials i emocionals a causa de les seves experiències en situacions greus d'abandó, negligència, maltractament i/o abús; proporcionant-los un entorn residencial i una intervenció educativoterapèutica amb l'objectiu de minvar aquestes dificultats, o respondre a les seves necessitats especials, a l'hora que es desenvolupen les seves competències.

En la base teòrica d'aquest programa s'hi troben els principis de la teràpia ambiental: *"En la terapia ambiental usted se centra en la creación de un medio ambiente estable y simple y en una motivación externa (que procede del terapeuta). Si no se le expone a demasiados cambios, a ver a demasiadas personas y a tener que asimilar demasiada estructura, el niño o el adulto con trastorno de apego reactivo será finalmente capaz de aprender mucho y de utilizar su inteligencia, frecuentemente normal. Si usted esta presente siempre allí ..."* (Rygaard, 2008)

Característiques del programa:

- a. Una atenció acurada dels aspectes i possibilitats educativoterapèutiques de la vida quotidiana. Una programació de la vida quotidiana estructurada sobre la base de rutines que incorpori les activitats individuals i de grup.
- b. Un espai amb capacitat per adaptar-se a les necessitats dels infants, especialment les que fan referència a la intimidat i l'expansió amb mesures de seguretat, si els problemes dels menors ho requereixen. L'habitatge és un recurs educatiu que actua com element estructurant.
- c. Un entorn afectiu (familiaritzant) sense exigències (en l'àmbit afectiu), amb unes figures adultes de referència. Un context de pertinença que ens autoritza a relacionar-nos.
- d. Marc normatiu ecològic, coherent i democràtic amb respecte total a les individualitats.
- e. Un grup de nins i nines reduït i estable que permeti la intervenció personalitzada i la dinàmica grupal. Partim d'estructures simples, per això es requereix un grup petit de convivència i amb els menys canvis possibles.
- f. Personal apropiat, quant a nombre i preparació, per cobrir les tasques pròpies d'atenció i supervisió necessàries i adequades als menors. Aquest equip requerirà d'una supervisió/formació permanent així com de les accions necessàries per a la seva cura.
- g. Un seguiment constant amb els ajusts necessaris en el pla d'intervenció individualitzat, facilitant la progressió del/de la nin/a vers majors nivells d'autonomia.
- h. Una metodologia fonamentada en els principis de l'educació especial: objectius simples i moderats, aprenentatge gradual adaptat al ritme de l'infant, construcció sobre la base de rutines, supervisió constant i reforç positiu.
- i. Reconeixement d'una escolaritat amb necessitats educatives especials adaptades a les necessitats dels menors en un context escolar normalitzat.
- j. Disposar d'un equip de tractament psicoterapèutic que treballi de forma coordinada amb l'equip educatiu i resulti accessible per al menor. Un treball

enfocat a la comprensió i acceptació de la seva realitat, reparació de seqüeles i projecte de futur.

- k. Disposar d'un programa d'activitats complementàries amb un caire terapèutic adequat a les motivacions de cada un dels nins i nines.
- l. Disposar d'un programa de coparentalitat per als pares biològics, sempre que no estigui contraindicat.
- m. Disposar d'un programa d'acolliment familiar especialitzat i de famílies col·laboradores amb el centre per a aquells nins i nines que presenten serioses dificultats d'integració en contextos familiars.

BIBLIOGRAFIA:

BARUDY, J., *El dolor invisible de la infancia: una lectura ecosistémica del maltrato infantil*, Paidós, Barcelona, 1998.

BARUDY, J., *Guía de valoración de las competencias parentales a través de la observación participante*.

BARUDY, J. i DARTANGNAN, M., *Los buenos tratos a la infancia: parentalidad, apego y resiliencia*, Gedisa, Barcelona 2005.

CYRULNIK, B., *Los patitos feos. La resiliencia: una infancia infeliz no determina la vida*, Gedisa, Barcelona 2001.

FEDERACIÓN DE ASOCIACIONES PARA LA PREVENCIÓN DEL MALTRATO INSTITUCIONAL (1998). *Manual de la Buena Práctica para la atención residencial a la infancia y la adolescencia*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

LÓPEZ, F., *Necesidades de la infancia y protección infantil 1. Fundamentación teórica, clasificación y criterios educativos de las necesidades infantiles*. Ministerio de Asuntos Sociales. Dirección General del Menor y la Familia. 1994.

RYGAARD, N.P., *El niño abandonado: guía para el tratamiento de trastornos de apego*, Gedisa, Barcelona 2008.

VII JORNADAS DE APEGO Y SALUD MENTAL, *El Vínculo de Apego: de la regulación emocional al sentimiento de seguridad*, Donostia 2006.